

Konzert-Bureau Emil Gutmann, Berlin W. 35

Choralionsaal. Mittwoch, 16. Oktober, abds. 8 Uhr

Uraufführung

Arnold Schönberg

„Pierrot Lunaire“

Dreimal sieben Gedichte von **A. Giraud**, übertragen von **Otto Erich Hartleben**. In Musik gesetzt für eine Sprechstimme und kleines Kammerorchester.

Ausführende:

Albertine Zehme (Rezitation)

Eduard Steuermann (Klavier), **Jakob Malinjak** (Violine, Bratsche), **Hans Kindler** (Violoncello),
H. W. de Vries (Flöte), **C. Essberger** (Klarinette).

Konzertbügel: Jbach, a. d. Jbach-Hause, Stoglitzerstr. 27

Eintrittskarten à Mk. 5, 4, 3, 2 u. 1 bei Bote & Beck, Leipzigerstr. 37 u. Tauentzienstr. 7, A. Wertheim, Leipzigerstr. 132 u. Tauentzienstr. 7b

Druck von Neudt & Hartmann, Berlin C. Kreutzstr. 44

PIERROT LUNAIRE

Drie maal zeven gedichten van Albert Giraud
als vertaald door Otto Erich Hartleben
en op muziek gezet door Arnold Schönberg

Zo precies mogelijk in zingbaar,
pardon, spreekbaar Nederlands
op partituur bewerkt door Jan Rot

PIERROT LUNAIRE

‘Het staat vast dat Schönberg een werk van grote betekenis heeft gemaakt,’ schreef muzikkenner Max Brod over de première van Pierrot Lunaire in 1912, ‘dat nog generaties meekan. Hoewel het werk koud laat. Maar in zijn kilte nestelt het zich in het geheugen, en is als herinnering misschien wel opzienbarender en interessanter dan bij beluistering.’

Alvorens op zijn oordeel in te gaan, eerst wat voorgeschiedenis. Pierrot begint in Italië, als Pedrolino, een figuur uit de Commedia dell’arte, naast zijn concurrent Arlecchino, beminde Columbina, boze buurman Cassander en nog zo wat herkenbare mensbeelden. In de loop der eeuwen werd hij met zijn wit-zwarte pakje, puntmuts, geschminkt gezicht en vooral zijn pantomime een fenomeen op zich.

Van de jonge Waalse ‘symbolist’ Albert Giraud uit Leuven verscheen in 1884 een bundeltje met vijftig gedichten over Pierrot Maanziek of Pierrot van de Maan, zeven jaar later uit het Frans in het Duits omgezet door Otto Erich Hartleben. Deze, zelf gerenommeerd dichter, was vrij in zijn bewerking, liet de opzettelijk heringevoerde strakke rijmschema’s van Giraud juist weer vallen, en verzong dingen bij. Wel handhaafde hij de antieke rondo-vorm, waarin de openingsregel in het tweede couplet terugkeert en aan het slot nog eens voor de helft.

Hartleben was al zes jaar dood toen zijn versie in 1911 in druk verscheen, gedeeltelijk in notenschrift, getoonzet door componist Max Friedlander. Enkele van die liedjes werden uitgevoerd door actrice en zangeres Albertine Zehme. En met haar begint de Pierrot Lunaire zoals wij die kennen, want zij maakte zich hard voor een nieuwe manier van zingen, voordracht met spreekstem. Een ‘bevrijde’ stem die zich los kon maken van de noten, van netjes binnen de lijnen zingen, van de toonzuil, en voor alle emoties alle klanken kon gebruiken in een voordracht.

Zij gaf een betaalde opdracht aan Arnold Schönberg om de gedichten van ‘nieuwe, grensverleggende’ muziek te voorzien voor een theatrale setting met klein orkest. Voorjaar 1912 begon Schönberg met ‘Gebet am Pierrot’. De met muziek van Friedlander afgedrukte teksten liet hij zitten, uit de rest maakte hij een keus in eigen, niet samenhangende volgorde, maar trouw aan de tekst van Hartleben. Het origineel van Giraud heeft hij nooit gezien.

Zijn opzet was een stuk in twee delen, maar omdat het zijn Opus 21 zou worden – zo zat de man in elkaar – koos hij voor drie maal zeven. Heilige getallen.

Het voert hier te ver om in te gaan op het muzikale wonder dat ontstond. Alleen al het variëren van de instrumenten. Met minimale bezetting een maximale expressie.

Al vanaf de première waren vriend en vijand het eens: dit was een mirakel en voor ingewijden in de serieuze muziek van de vorige eeuw geldt dat nog steeds en zo zal het nog lang blijven.

De harten van het grote publiek heeft het pakweg 33 minuten durende werk nooit geraakt. Om eerlijk te zijn was ook ik nooit verder gekomen dan een paar fragmenten. Geweldig spannende muziek, absoluut, maar die atonale vocalen! Mensen, wat een aanstellerij, en dat schrille uithalen... Je kent dat nazi-toneelstuk

waarin iemand riep: ‘Wenn ich Kultur höre... entsichere ich meine Browning!’ Dat moest hier zijn oorsprong vinden.

Daarbij had ik zelf weinig op met clowns en pantomime, dus als consument had ik geen reden er vol in te duiken. Maar als vertaler... Jeetje. Hoeveel toegankelijker werd een werk als dit, als je bij een uitvoering rechtstreeks in je eigen taal werd aangesproken, en niet in het Duits, al dan niet met Engelse boventiteling?

Al vanaf de eerste pagina's was het duidelijk: zoals Schönberg de tekst op muziek had gezet, zo moest je het doen. Zo letterlijk mogelijk. Niks updaten, niks omgooien. Als er ‘schwarzes’ staat en je maakt er ‘donker’ van, wrikt het al.

Ter inspiratie had ik diverse Engelse vertalingen op mijn laptop en zag ook daar dat alles wat ze zelf bedachten, negatief opviel. ‘Moon maharadja’, leuk gevonden voor ‘Durchlaucht vom Monde’, maar het voelde toch te vrij. ‘De Duenna’ laten staan was mal, wie weet dat dat een soort gezelschapsdame is, maar ik kwam ik niet weg met ‘ouwe vrijster’ of ‘tante Dina’. Gelukkig speelt in de Commedia dell’arte La Signora, die stiekem een verhouding heeft met Pedrolino. Klinkt ook exotisch maar is thuis te brengen.

Iets leuks als ‘*Wie die Pinie*’, kan je niet letterlijk vertalen door ‘Als een pijnboom’, want daar zit kraak of smaak aan. Spaghetti blijft qua klank in de buurt en de strik of stropdas is zelfs dubbelzinniger.

Op een gegeven moment mag je ook van jezelf niks meer. Hoewel mijn ‘flacons van kristal’ beter op de noten past dan ‘kristallen flacons’, hik ik er nog steeds tegenaan. Misschien omdat ik het zo vaak moest draaien om de timing en aangegeven toonhoogtes goed te leren. Geen sinecure trouwens, zo’n sopraan in je koptelefoon die je driemaal toegilt ‘Heilige Kreusen sind die Verse, dran die Dichter stumm verbluten.’ En dat op repeat.

Waar ik normaal bij vertaalwerk voor een nieuw lied opgewekt boven koffie ga halen, was het nu vaak met een gezicht op onweer en de Rotjes waren bepaald niet blij met vaders nieuwe toonmeester. Als ze even aandacht vroegen, kregen ze niets dan een verstrooide grauw: ‘Huh?’

Het was afzien. Vooral omdat het blaadje Du-NI moet lezen of het allemaal logisch is, of je het zo uit je mouw schudt. Maar toch. Je voelt dat je met iets bijzonders bezig bent. Dat dit een stuk is als geen ander. Het ontroert vrijwel nergens, irriteert snel door de kakofonie, de snelheid, de ongrijpbaarheid, maar fascineert ook. Net als een keiharde punkplaat. Grunge. De 4 minuut-nog-wat-stilte van John Cage.

Maar het was nog niet af, of ik kreeg praatjes. Bij de eerste keer dat ik lui achterover kon meelesen op mijn schone bladmuziek, en in mijn hoofd alles in het Nederlands hoorde, snapte ik pas het stuk. Begreep ook beter wat de diverse uitvoerders aan het doen waren, die ik er wisselend bij pakte, waaronder Schönbergs eigen mono-opname met Erika Stiedry-Wagner uit 1940. (Al werkte ook de veel rustiger versie van Jan DeGaetani uit 1973 fijn, die Schönberg zelf ongetwijfeld te gezongen had gevonden.)

Ja, de eigen taal doet wonderen. Nu nog een uitvoerder vinden. Dat in serieuze muziekkringen strikt de originele tekst wordt gepredikt, terwijl tegelijkertijd wereldwijd vast al tien regisseurs bezig zijn om de verdere setting van *La Bohème* te vertalen in een Covid19-drama, is iets wat vanzelf weer verdwijnt.

Aan Schönberg zou het niet liggen. Waarom ging hij er anders gretig op in, toen hij een briefje kreeg van Alma Mahler dat Maurice Ravel hem zocht, omdat ze Pierrot Lunaire in Parijs in het Frans wilden doen? In 40-45 lag Duits niet zo lekker in de vrije wereld, en verscheen er in Londen een vertaling van Cecil Gray en in New York een door Ingolf Dahl, beiden zelf componist en dirigent. Schönberg woonde zo'n uitvoering bij en was wildenthousiast, sprak zelfs zijn voorkeur uit dat Pierrot Lunaire bij voorkeur in de landstaal moest worden uitgevoerd.

Bij deze mijn versie. Tijdens het vertalen vroeg ik me wel af waarom het altijd door een vrouw wordt gedaan. Schönbergs voorwoord spreekt over een hij, en ook als dat onzijdig is bedoeld, wordt een man niet uitgesloten. (Ik zag ineens Jochem Myjer voor me, met al zijn stemmogelijkheden. Hij zou zelfs zelf de viool in 'Senerade' kunnen spelen.)

Op YouTube vond ik ook visuele variaties. Zeker interessant. Albertine Zehme voerde het uit in Colombina-pakje, de muzikanten achter dundoek. Sommige uitvoerders zijn geschminkt als Pierrot. Geen punt, al is de 'Sprechstimme' niet van hem. De paar maal dat een zin in de ik-vorm gaat, is het de stem van de dichter.

Om terug te komen op het begin, de uitspraak van de muziekkenner: nee, dat heb ik niet meer. Ik ben nu dol op Pierrot Lunaire. Koester ze aan mijn hart, die 21 miniatuurtjes, opgedeeld in drie delen van 7. Hoe alles precies in elkaar steekt. Elke noot op zijn plek. Elk woord precies getimed. Een meesterwerk. Een groot verslavend meesterwerk. Als een achtbaan, waarbij je tijdens het roetsjen soms ook wil dat het klaar is en toch juist ook weer niet.

Dat het Schönberg zelf soms ook te veel werd, blijkt wel uit de anekdote hoe tijdens een repetitie zijn opdrachtgeefster zo opging in haar smartelijke zuchten dat ze het lachen was verleerd, dat Schönberg achter haar ging staan en met een bemoedigend schouderklopje, precies in de maat reciteerde: 'Ach Frau Zehme, er is altijd nog zoiets als een levensverzekering.'

Jan Rot, 9 juni 2020

Voorwoord van de componist

De melodie zoals genoteerd voor de vocalen (met een paar speciaal aangegeven uitzonderingen) is *niet* bedoeld om te zingen. De uitvoerder heeft de taak het om te zetten in een *spraakmelodie* [sprechmelodie], rekening houdend met de voorgeschreven hoogtes. Hij doet dit als volgt:

- I. Vasthouden aan het ritme zo precies als bij zang; oftewel, niet meer vrijheid dan je zou nemen bij een gezongen melodie.
- II. In vol besef van het verschil tussen een *gezongen* en een *gesproken* noot: de gezongen noot laat de hoogte onveranderd; de gesproken noot raakt het aan maar verlaat het ook weer door te zakken of te stijgen. Wel moet de uitvoerder er streng voor waken niet te vervallen in een zingzang-spraakpatroon. Dat is absoluut niet de bedoeling. Het doel is ook zeker geen realistische, natuurlijke spraak. Integendeel, het verschil tussen gewone spraak en spraak die is geplaatst in een muzikale vorm moet duidelijk gemaakt worden. Maar het moet ook niet op zingen lijken.

Daarbij nog het volgende over een uitvoering:

De taak van de vocalist is nergens om sfeer en karakter van de onderlinge stukken te halen uit de betekenis van de woorden, maar altijd en uitsluitend uit die van de muziek. Inzoverre klankschildering [tonmalerische Darstellung] van gebeurtenissen en gevoelens in de tekst belangrijk waren voor de componist, zitten ze toch al in de muziek. Als de uitvoerder die niet kan vinden, dient de verleiding te worden weerstaan iets toe te voegen dat de componist niet heeft bedoeld. Want het zou geen toevoeging zijn, maar een aftreksel.

Arnold Schönberg, 1912

De uitvoerders bij de premiere, Schönberg dirigeerde zelf.

1. Mondestrunken

Den Wein, den man mit Augen trinkt,
Gießt Nachts der Mond in Wogen nieder,
Und eine Springflut überschwemmt
Den stillen Horizont.

Gelüste, schauerlich und süß,
Durchschwimmen ohne Zahl die Fluten!
Den Wein, den man mit Augen trinkt,
Gießt Nachts der Mond in Wogen nieder.

Der Dichter, den die Andacht treibt,
Berauscht sich an dem heil'gen Tranke,
Dem Himmel wendet er verzückt
Das Haupt und taumelnd saugt und schlürft er
Den Wein, den man mit Augen trinkt.

2. Colombine

Des Mondlichts bleiche Blüten,
Die weißen Wunderrosen,
Blühen in den Julinächten –
O bräch ich eine nur!

Mein banges Leid zu lindern,
Such ich am dunklen Strome
Des Mondlichts bleiche Blüten,
Die weißen Wunderrosen.

Gestillt wär all mein Sehnen,
Dürft ich so märchenheimlich,
So selig leis – entblättern
Auf deine braunen Haare
Des Mondlichts bleiche Blüten!

3. Der Dandy

Mit einem phantastischen Lichtstrahl
Erleuchtet der Mond die krystallinen Flakons
Auf dem schwarzen, hochheiligen Waschtisch
Des schweigenden Dandys von Bergamo.

In tönender, bronzener Schale
Lacht hell die Fontäne, metallischen Klangs.
Mit einem phantastischen Lichtstrahl
Erleuchtet der Mond die krystallinen Flakons.

Pierrot mit dem wächsernen Antlitz
Steht sinnend und denkt:
Wie er heute sich schminkt?

1. Maandronken

De wijn, die men met ogen drinkt,
Die laat de maan in stralen dalen
En zie, een springvloed overspoelt
Het stille, vlakke land

De lusten, zenuwziek en zoet,
Doorklieven al massaal de branding!
De wijn, die men met ogen drinkt,
Die laat de maan in stralen dalen.

De dichter, die de maan aanbidt,
Bedwelmt zich met het toverbrouwsel,
Ten hemel strekt hij dol verrukt
Zijn nek, en zwalkend sopt en slurpt hij
De wijn die men met ogen drinkt.

2. Colombina

Zo'n bleke bloem van maanlicht,
Die witte wonderrosen,
Bloeien in julinachten
O, breng er eentje hier!

Als wil ik leed verlichten
Zoek ik in donker water
Zo'n bleke bloem van maanlicht,
Die witte wonderrosen.

En stel ik zal 'm vinden,
Dan strooi ik sprookjesachtig,
Zo één voor één, de blaadjes
Uit op je bruine haren;
Zo'n bleke bloem van maanlicht.

3. De dandy

Met bijna bombastische lichtstraal
Verzilvert de maan de flacons van kristal
Op de zwarte, hoog heilige wasbak
Van Witpak, de dandy van Bergamo

Een schaterlach klatert uit 't water
Spat uit het fonteintje met staalharde klank.
Met bijna bombastische lichtstraal
Verzilvert de maan de flacons van kristal

Pierrot met wasbleke wangen
Wikt wegend en denkt:
Wat doe 'k vandaag voor schminkt?

Fort schiebt er das Rot und des Orients Grün
Und bemalt sein Gesicht in erhabenem Stil
Mit einem phantastischen Mondstrahl.

4. Eine blasse Wäscherin

Eine blasse Wäscherin
Wäscht zur Nachtzeit bleiche Tücher,
Nackte, silberweiße Arme
Steckt sie nieder in die Flut.

Durch die Lichtung schleichen Winde,
Leis bewegen sie den Strom.
Eine blasse Wäscherin
Wäscht zur Nachtzeit bleiche Tücher.

Und die sanfte Magd des Himmels,
Von den Zweigen zart umschmeichelt,
Breitet auf die dunklen Wiesen
Ihre lichtgewobnen Linnen –
Eine blasse Wäscherin.

5. Valse de Chopin

Wie ein blasser Tropfen Bluts
Färbt die Lippen einer Kranken,
Also ruht auf diesen Tönen
Ein vernichtungssüchtiger Reiz.

Wilder Lust Accorde stören
Der Verzweiflung eisigen Traum –
Wie ein blasser Tropfen Bluts
Färbt die Lippen einer Kranken.

Heiß und jauchzend, süß und schmachtend,
Melancholisch düstrer Walzer,
Kommst mir nimmer aus den Sinnen!
Haftest mir an den Gedanken,
Wie ein blasser Tropfen Bluts!

6. Madonna

Steig, o Mutter aller Schmerzen,
Auf den Altar meiner Verse!
Blut aus deinen magren Brüsten
Hat des Schwertes Wut vergossen.

Deine ewig frischen Wunden,
Gleichen Augen, rot und offen.
Steig, o Mutter aller Schmerzen,
Auf den Altar meiner Verse!

Weg schuift hij het rood, het exotische groen
En voorziet zijn gezicht van een hemelse stijl
Met bijna bombastische lichtstraal.

4. Een verbleekte wasbazin

Een verbleekte wasbazin
Wast bij nachte bleke lakens.
Blote, zilverwitte armen
Strekken uit tot in de vloed.

Langs de lichtbaan gaat het waaien,
Zacht beweegt de wind de stroom.
Een verbleekte wasbazin
Wast bij nachte bleke lakens.

En de Troosteres des Hemels,
Door het aureool geheiligd,
Spreidt dan op de donkere weiden
Haar in licht geweven gewaden –
Een verbleekte wasbazin.

5. Wals van Chopin

Als een lauwe druppel bloed
Kleurt op lippen van een zieke,
Zo ook rust op deze noten
Een morbide zoet genot.

Wilde lustakkoorden stoorden
De verkilde bange droom –
Als een lauwe druppel bloed
Kleurt op lippen van een zieke.

Warm en juichend, zoet en smachtend,
Melancholisch duister jachtend,
Walst het tussen beide oren!
Neemt bezit van de gedachten,
Als een lauwe druppel bloed!

6. Madonna

Stijg, o moeder aller smarten,
Op het altaar van mijn verzen!
Bloed, vanuit je dorre borsten
Door het zwaard van toorn vergoten.

Jouw voor eeuwig verse wonden,
Zijn als ogen, rood en open.
Stijg, o moeder aller smarten,
Op het altaar van mijn verzen.

In den abgekehrten Händen
Hältst du deines Sohnes Leiche,
Ihn zu zeigen aller Menschheit –
Doch der Blick der Menschen meidet
Dich, o Mutter aller Schmerzen!

7. Der kranke Mond

Du nächtig todeskranker Mond
Dort auf des Himmels schwarzem Pfühl,
Dein Blick, so fiebernd übergroß,
Bannt mich wie fremde Melodie.

An unstillbarem Liebesleid
Stirbst du, an Sehnsucht, tief erstickt,
Du nächtig todeskranker Mond
Dort auf des Himmels schwarzem Pfühl.

Den Liebsten, der im Sinnenrausch
Gedankenlos zur Liebsten schleicht,
Belustigt deiner Strahlen Spiel –
Dein bleiches, qualgebornes Blut,
Du nächtig todeskranker Mond.

DEEL II

8. Nacht

Finstre, schwarze Riesenfalter
Töteten der Sonne Glanz.
Ein geschlossnes Zauberbuch,
Ruht der Horizont – verschwiegen.

Aus dem Qualm verlorder Tiefen
Steigt ein Duft, Erinnerung mordend!
Finstre, schwarze Riesenfalter
Töteten der Sonne Glanz.

Und vom Himmel erdenwärts
Senken sich mit schweren Schwingen
Unsichtbar die Ungetüme
Auf die Menschenherzen nieder ...
Finstre, schwarze Riesenfalter.

9. Gebet an Pierrot

Pierrot! Mein lachen
Hab ich verlernt!
Das Bild des Glanzes
Zerfloß – Zerfloß!

In de uitgeteerde handen
Toont u ons uw zoon zijn lichaam,
Als bewijs aan heel de mensheid –
Maar de blik van mensen mijdt dat
Beeld, o, moeder aller smarten!

7. De zieke maan

Jij arme, lamgeslagen maan
Hoog in je zwarte hemelbed,
Jouw blik, zo koortsig opgezet,
Hoor ik als magische muziek.

Aan onherstelbaar liefdesleed
Sterf jij, door hartzeer stil verstikt
Jij arme, lamgeslagen maan
Hoog in je zwarte hemelbed.

De minaar die zo zinbelust
Haast onbewust de Liefste zoekt,
Die kus je met je stralenspel –
Jouw bleke, misgeboorte-bloed,
Jij arme, lamgeslagen maan!

8. Nacht

Donkerzwarte reuzenvlinders
Doodden onze zonneglans.
Als gesloten sprookjesboek,
Rust de horizon – in stilte.

Uit de put van loze diepten
Stijgt een walm die gedroom vermoordt!
Donkerzwarte reuzenvlinders
Doodden onze zonneglans.

Uit de hemel aardewaarts
Zakken zij met slinkse slagen
– onzichtbaar als ongedierte –
Bij een mensenhart naar binnen...
Donkerzwarte reuzenvlinders.

9. Bede tot Pierrot

Pierrot! Het lachen
Heb ik verleerd.
Elk spootje glans is
Gewist – gewist!

Schwarz weht die Flagge
Mir nun vom Mast.
Pierrot! Mein Lachen
Hab ich verlernt!

O gib mir wieder,
Roßarzt der Seele,
Schneemann der Lyrik,
Durchlaucht vom Monde,
Pierrot – mein Lachen!

10. Raub

Rote, fürstliche Rubine,
Blutge Tropfen alten Ruhmes,
Schlummern in den Totenschreinen,
Drunten in den Grabgewölben.

Nachts, mit seinen Zechkumpanen,
Steigt Pierrot hinab – zu rauben
Rote, fürstliche Rubine,
Blut'ge Tropfen alten Ruhmes.

Doch da – sträuben sich die Haare,
Bleiche Furcht bannst sie am Platze:
Durch die Finsternis – wie Augen! –
Stieren aus den Totenschreinen –
Rote, fürstliche Rubine.

11. Rote Messe

Zu grausem Abendmahle,
Beim Blendeglanz des Goldes,
Beim Flackerschein der Kerzen,
Naht dem Altar – Pierrot!

Die Hand, die gottgeweihte,
Zerreißt die Priesterkleider
Zu grausem Abendmahle,
Beim Blendeglanz des Goldes.

Mit segnender Gebärde
Zeigt er den bange, bange Seelen
Die triefend rote Hostie:
Sein Herz – in blutgen Fingern –
Zu grausem Abendmahle!

Zwart waait de doodskop
Hoog in de mast
Pierrot! Het lachen
Heb ik verleerd!

O haal 'm boven,
Veearts van geesten,
Sneeuwman van lyriek,
Doorluchtig maanmens,
Pierrot – het lachen!

10. Roof

Rode rijkeluis robijnen
Bloedgedrenkt in oude glorie,
Veilig in de lijkenkisten,
Onderin de grafgewelven.

's Nachts met zijn gelagkompanen
Daalt Pierrot daar af – en rooft er
Rode rijkeluis robijnen
Bloedgedrenkt in oude glorie

Maar dan...rijzen alle haren
En de moed schiet in de schoenen:
Uit de duisternis – als ogen! –
Staren uit de lijkenkisten
Rode rijkeluis robijnen.

11. Rode mis

O, gruwelijk avondmaal
Bij glitterglans van goudstof
Door flakkerende kaarsen
Staat daar ineens – Pierrot!

Zijn hand, de Gods gewijde,
Verscheurt de priestertoga.
O gruwelijk avondmaal,
Bij glitterglans van goudstof.

Met zegenende gebaren
Toont hij de bange, bange zielen
De druipend rode hostie:
Zijn hart – in bloedbadvingers –
O, gruwelijk avondmaal!

12. Galgenlied

Die dürre Dirne
Mit langem Halse
Wird seine letzte
Geliebte sein.

In seinem Hirne
Steckt wie ein Nagel
Die dürre Dirne
Mit langem Halse.

Schlank wie die Pinie,
Am Hals ein Zöpfchen –
Wollüstig wird sie
Den Schelm umhalsen,
Die dürre Dirne!

13. Enthauptung

Der Mond, ein blankes Türkenschwert
Auf einem schwarzen Seidenkissen,
Gespenstisch groß – dräut er hinab
Durch schmerzendunkle Nacht.

Pierrot irrt ohne Rast umher
Und starrt empor in Todesängsten
Zum Mond, dem blanken Türkenschwert
Auf einem schwarzen Seidenkissen.

Es schlottern unter ihm die Knie,
Ohnmächtig bricht er jäh zusammen.
Er wähnt: es sause strafend schon
Auf seinen Sünderhals hernieder
Der Mond, das blanke Türkenschwert.

14. Die Kreuze

Heilge Kreuze sind die Verse,
Dran die Dichter stumm verbluten,
Blindgeschlagen von der Geier
Flatterndem Gespensterschwarme!

In den Leibern schwelgten Schwerter,
Prunkend in des Blutes Scharlach!
Heilge Kreuze sind die Verse,
Dran die Dichter stumm verbluten.

Tot das Haupt - erstarrt die Locken –
Fern, verweht der Lärm des Pöbels.

12. Galgenlied

De dorre deerne,
De langgerekte,
Die zal zijn laatste
Geliefde zijn.

Zo uit zijn harses
Steekt als een spijker
De dorre deerne,
De langgerekte.

Spits als spaghetti
Een strik als stropdas –
Wellustig zal ze
De schelm omhelzen
De dorre deerne!

13. Onthoofding

De maan, dat blanke turkenzwaard
Op hemels zwarte zijdekussen
Afgrijselijk groot kijkt zij omlaag
Door 't smartenzwarte gat.

Pierrot loopt rusteloos in 't rond
En staart omhoog met angstig oog
Naar de maan, dat blanke turkenzwaard
Op hemels zwarte zijdekussen.

De bibberaties in z'n knie
Onmachtig stort hij, jee, ter aarde
En wacht hoe nu genadeloos
Op zijn geboefte-nek terechtkomt:
De maan, dat blanke turkenzwaard.

14 De kruisen

Zoete kruisen zijn de verzen
Waarvan dichters zwijgend sterven
Ogen uitgepikt door gieren
Fladderende spooksel-zwermen!

In hun lijven zwelgen zwaarden,
Pronkend in de bloedpoëmen!
Zoete kruisen zijn de verzen,
Waarvan dichters zwijgend sterven.

Doods het hoofd, verstart de krullen,
Ver van al het aards gebeuzel.

Langsam sinkt die Sonne nieder,
Eine rote Königskrone.
Heilige Kreuze sind die Verse!

Langzaam gaat de zon al onder
Als een rode koningskroon.
Zoete kruisen zijn de verzen

DEEL III

15. Heimweh

Liebhich klagend – ein kristallnes Seufzen
Aus Italiens alter Pantomime,
Klingts herüber: wie Pierrot so hölzern,
So modern sentimental geworden.

Und es tönt durch seines Herzens Wüste,
Tönt gedämpft durch alle Sinne wieder,
Liebhich klagend – ein kristallnes Seufzen
Aus Italiens alter Pantomime.

Da vergißt Pierrot die Trauermienen!
Durch den bleichen Feuerschein des Mondes,
Durch des Lichtmeers Fluten
schweift die Sehnsucht
Kühn hinauf, empor zum Heimathimmel,
Liebhich klagend – ein kristallnes Seufzen!

16. Gemeinheit

In den blanken Kopf Cassanders,
Dessen Schrein die Luft durchzetert,
Bohrt Pierrot mit Heuchlermienen,
Zärtlich – einen Schädelbohrer!

Darauf stopft er mit dem Daumen
Seinen echten türkischen Tabak
In den blanken Kopf Cassanders,
Dessen Schrein die Luft durchzetert!

Dann dreht er ein Rohr von Weichsel
Hinten in die glatte Glatze
Und behäbig schmaucht und pafft er
Seinen echten türkischen Tabak
Aus dem blanken Kopf Cassanders!

17. Parodie

Stricknadeln, blank und blinkend,
In ihrem grauen Haar,
Sitzt die Duenna murmelnd,
Im roten Röckchen da.

15 Heimwee

Lieflijk klagend – een kristallen zuchten
Uit Italië's oude pantomime –
Klinkt steeds vaker: hoe is Pierrot zo stijfjes,
Zo modern sentimenteel geworden?

En het dringt door in zijn hartravage
Echhoot zacht door zijn gevoelig ego,
Lieflijk klagend – een kristallen zuchten
Uit Italië's oude pantomime.

Daar vergeet Pierrot zijn treurig zeuren!
Door de bleke vuurgloed van het maanland,
Door de zee van lichtheid
zeilt de hunker
Stoer omhoog, bereikt de heimwee-hemel
Lieflijk klagend – een kristallen zuchten!

16 Rotstreek

In de kaalkop van Cassander,
Wiens gekrijs de lucht doet trillen,
Draait Pierrot met huichellachjes
Zachtjes – een soort schedelboortje!

Daarna drukt hij met zijn duimen
Onversneden Turkse toeback
In de kaalkop van Cassander,
Wiens gekrijs de lucht doet trillen!

Dan draait hij een steel van kersenhout
Achter in die kale kanis
En behaaglijk smookt en pafft hij
Onversneden Turkse toeback
Uit de kaalkop van Cassander!

17. Parodie

Breinaalden, blank en blinkend
In het vergrijsde haar
Zit La Signora murmelend
In bonte baljapon.

Sie wartet in der Laube,
Sie liebt Pierrot mit Schmerzen,
Stricknadeln, blank und blinkend,
In ihrem grauen Haar.

Da plötzlich – horch! – ein Wispern!
Ein Windhauch kichert leise:
Der Mond, der böse Spötter,
Äfft nach mit seinen Strahlen –
Stricknadeln, blink und blank.

18. Der Mondfleck

Einen weißen Fleck des hellen Mondes
Auf dem Rücken seines schwarzen Rockes,
So spaziert Pierrot im lauen Abend,
Aufzusuchen Glück und Abenteuer.

Plötzlich stört ihn was an seinem Anzug.
Er beschaut sich rings und findet richtig –
Einen weißen Fleck des hellen Mondes
Auf dem Rücken seines schwarzen Rockes.

Warte! denkt er: das ist so ein Gipsfleck!
Wischt und wischt,
doch bringt ihn nicht herunter.
Und so geht er, giftgeschwollen weiter,
Reibt und reibt bis an den frühen Morgen –
Einen weißen Fleck des hellen Mondes.

19. Serenade

Mit groteskem Riesenbogen
Kratzt Pierrot auf seiner Bratsche,
Wie der Storch auf einem Beine,
Knipst er trüb ein Pizzicato.

Plötzlich naht Cassander, wütend
Ob des nächt'gen Virtuosen –
Mit groteskem Riesenbogen
Kratzt Pierrot auf seiner Bratsche.

Von sich wirft er jetzt die Bratsche:
Mit der delikaten Linken
Faßt den Kahlkopf er am Kragen –
Träumend spielt er auf der Glatze
Mit groteskem Riesenbogen.

Ze denkt in dit prieel aan
Haar beau Pierrot – met smarten
Breinaalden, blank en blinkend
In het vergrijsde haar.

Maar wacht 's – hoor! – iets fluistert!
Een windvlaag giechelt zachtjes:
De maan, die vuige spotter,
Aapt na, met manestrallen –
Breinaalden, blink en blank.

18. De Maanvlek

Met een witte vlek van helder maanlicht
Op de stippen van zijn zwarte slippen
Zo flaneert Pierrot een zwoele avond
Azend op geluk en avontuur.

Ineens stoort hem iets aan zijn verschijning.
Hij bekijkt zichzelf en ziet zich zitten –
Met een witte vlek van helder maanlicht
Op de stippen van zijn zwarte slippen.

Wacht 's! denkt hij, da's gewoon een gipsvlek!
Veegt en veegt,
maar krijgt 'm er niet onder.
En zo gaat hij giftig grommend verder,
Wrijft en wrijft, tot aan de vroege morgen –
Met een witte vlek van helder maanlicht.

19 Serenade

Met groteske reuzenstrijkstok
Krast Pierrot op zijn viola,
En op één been balancerend
Plukt hij droef een pizzicato.

Kijk daar komt Cassander, woedend
Om dat nachtbraak virtuoosje –
Met groteske reuzenstrijkstok
Krast Pierrot op zijn viola.

Plots gooit hij het ding de lucht in:
Met zijn delicate vingers
Knelt hij de kaalkop veerkrachtig –
Dromerig krast hij op de schedel
Met groteske reuzenstrijkstok.

20. Heimfahrt

Der Mondstrahl ist das Ruder,
Seerose dient als Boot:
Drauf fährt Pierrot gen Süden
Mit gutem Reisewind.

Der Strom summt tiefe Skalen
Und wiegt den leichten Kahn.
Der Mondstrahl ist das Ruder.
Seerose dient als Boot.

Nach Bergamo, zur Heimat,
Kehrt nun Pierrot zurück;
Schwach dämmert schon im Osten
Der grüne Horizont.
Der Mondstrahl ist das Ruder.

21. O alter Duft

O alter Duft aus Märchenzeit,
Berauschest wieder meine Sinne!
Ein närrisch Heer von Schelmerein
Durchschwirrt die leichte Luft.

Ein glücklich Wünschen macht mich froh
Nach Freuden, die ich lang verachtet.
O alter Duft aus Märchenzeit,
Berauschest wieder mich!

All meinen Unmut gab ich preis;
Aus meinem sonnumrahmten Fenster
Beschau ich frei die liebe Welt
Und träum hinaus in selge Weiten...
O alter Duft – aus Märchenzeit!

*Oorspronkelijke teksten Albert Giraud (1884)
Duitse vertaling Otto Erich Hartleben (1891)
Keuze en volgorde Arnold Schönberg (1912)
Nederlandse tekst Jan Rot (2020)*

jan@janrot.nl

20 thuisreis

Een maanstraal is het roerblad
Een lelie dient als ree:
Zo vaart Pierrot naar 't zuiden
Met vredig windje mee.

De stroom zoemt zware noten
En wiegt de lichtmatroos.
Een maanstraal is het roerblad
Een waterbloem de boot.

Naar Bergamo, het thuisland,
Keert nu Pierrot terug;
Reeds daagt het in het oosten
Het groen verschijnt nu vlug.
Een maanstraal is het roerblad.

21. O zoete geur

O zoete geur uit vroeger tijd
Bedwelm me als vanouds de zinnen!
Een bonte stoet aan schelmerij
Vervult de lichte lucht.

Een zalig zuchten maakt me blij,
Een vreugde die ik lang verachtte.
O zoete geur uit vroeger tijd,
Bedwelm me als vanouds!

Al mijn gepieker geef ik prijs;
Uit mijn door zon omraamde venster
Zie ik de wereld frank en vrij
En droom al weg naar vreemde verten...
O zoete geur – uit vroeger tijd!

*Ter inspiratie lagen op het bureau ook de
zingzegbare vertalingen van Cecil Gray (1942)
Ingolf Dahl (1944) en Roger Mash (1996) plus
een letterlijke vertaling van Bert Nieuwenhuize
via liederennederlandsvertaald.nl*